

Niels van Driel

Ontkomen

Terwijl het net van de vervolging zich om de joden sluit, reist de familie Andriess eind april 1941 met achttien koffers bagage en begeleid door twee SS'ers de vrijheid tegemoet. Hun boeiende vluchtverhaal heet terecht 'uitzonderlijk'.

Lange tijd lag – begrijpelijk – het accent in de herinneringen aan de jodenvervolging op de ruim 100.000 slachtoffers van de in totaal 140.000 joden in Nederland. Zo'n 16.000 joden overleefden als onderduikers, ongeveer 3.000 personen slaagden erin naar het buitenland te ontkomen. Aan de hand van de reisbeschrijvingen van Albert (1880-1965) en Ella Andriess (1888-1955) laat historicus Bart Wallet zien hoe, ruim geschat, maximaal 1.000 joden verlof kregen van de Duitsers om legaal te emigreren.

Elite

Het profiel van deze kleine categorie vertoont grote overeenstemming. Deze joden behoorden evenals de familie Andriess tot de elite. Het ging om bankiers, zakenlieden en industriëlen. Mensen die beschikten over aanzienlijke deviezen in het buitenland, waarover de Duitsers de beschikking wilden krijgen.

De souplesse van de nazi's paste in hun strategie. Zij wilden in het begin van de bezetting de Nederlandse economie laten aansluiten op de Duitse. Bovendien streefden zij naar de 'ontjoodsing' van het bedrijfsleven.

Hun grote overkoepelende doel was een Europa zonder joden. De manier om dit doel te bereiken was inzet van discussie binnen de nazi-gelederen. De uitkomst was dat besloten werd tot uitroeiing. In het begin was er daarnaast nog ruimte voor migratie. Deze paste in het overkoepelende doel doordat het vertrek van leidende figuren en kapitaalcrachten met een groot netwerk de joodse gemeenschap verzwakte. Hier kwam het perverse motief bij dat de emigratie-op-

tie de illusie in stand hield dat er een uitweg was en volledige vernietiging niet het einddoel was.

Uitverkorenen

Albert Andriess was kansrijk door zijn sociale positie. Als bankier bekleedde hij een sleutelpositie in de Amsterdamse financiële wereld. Hij beschikte over een uitstekend netwerk, ook in de Verenigde Staten en Duitsland. Omdat hij heel goed wist wat er speelde bij de Oosterburen, nam hij het zich kwalijk niet voor het uitbreken van de oorlog met zijn gezin te zijn gevluht. Veel bond hen echter ook aan Nederland. Zij voelden het zo dat zij 'juist als joden in Nederland een rol te vervullen hadden'. Frappant is de sympathieke manier waarop er met het echtpaar wordt meegeleefd door niet-joodse Nederlanders. Hun jarenlange maatschappelijke inzet betaalde zich uit. Dankzij Alberts positie, contacten en doortastende opstelling slaagde hij erin met zijn gezin uit te wijken via België, Frankrijk, Spanje en Portugal. Met ontzetting namen de Andriesses

vanuit de Verenigde Staten kennis van de slachting onder de joden in Europa. Zij waren zich er goed van bewust dat zij door het oog van de naald waren gekropen. Al voor zijn vertrek realiseerde Albert zich dat alleen al de mogelijkheid om te emigreren hen liet behoren tot 'de zeer weinige uitverkorenen'. Omdat zij het te pijnlijk vinden voor hen die gedwongen zijn 'de verschrikkingen van het Hitlerregime verder over zich te laten komen', vertrekt de familie zonder afscheid te nemen. Vanuit het buitenland zet het gezin zich in voor herstel en wederopbouw. Na de oorlog keert alleen zoon Benno terug naar Nederland.

Achtergronden

Wallet heeft de tijdsdocumenten van het echtpaar Andriess voorzien van achtergronden. Waar de verhalen stoppen, vertelt hij hoe het verder ging met de Andriesses. Bovendien zijn de teksten voorzien van instructieve aantekeningen. De uitgever heeft ervoor gekozen deze 44 bladzijden achterin het boek te plaatsen. Ik had ze liever in voetnoten zien ondergebracht, want permanent heen en weer bladeren werkt niet. Zo komen ze minder tot hun recht.

Opmerkelijk is de keus voor het omslag: een verlovingsfoto uit 1907. Een haarscherp plaatje, maar de Andriesses zijn op dat moment nog jonger dan hun kinderen op het moment dat het verhaal speelt. «

N.a.v. Bart Wallet, *Ontkomen. Het vluchtverhaal van Albert Andriess en Ella Andriess-van den Bergh 1940-1941* Uitgeverij Mozaïek, Utrecht 2019 144 blz., € 17,99